

*Hoe Valentijn ende den hertogh Milioen d'Angler
uyt Angorien reden op de Sarazijnen,
ende hoe de Sarazijnen den strijt verloren.*

Het .LVIIJ. capittel. ¹

Als Milioen d'Angler by Valentijn in de stadt van Angorien was, soo ordineerden sy hun batalie van .L.^M mannen, ende zijn alsoo uyt de stadt ghekomen in schoone ordinantie met hun standaerde ende banieren. ²

Als Brandesier dese tijdinge hoorde, soo dede hy sijn trompetten slaen en heeft sijn batalie gheordineert van .LX.^M mannen en hadde by hem .XIIJ. coningen, die hem al onderdanigh waren. ³

De Kerstenen zijn daer by ghekomen om in hun heyr te slaen, maer zy waren soo wel gheordineert datmen daer niet in komen en mocht sonder grooten arbeyt. ⁴

Doen leyde Valentijn sijn lancia inde klincker ende riep met luyder stemme: "O ghy kersten heeren, neemt eenen moedt en denckt om 't bloet dat onsen Schepper ghestort heeft aen de galge des cruys om onser aller wille!" ⁵

---

1. [Maillet] Comment Valentin et le duc millon dangler saillirent de angorie sur lost des payens. et comment les payens si perdirent la bataille. lviii.

[Verdussen] Het XXX. Capittel. Valentijn en den Hertogh Milion Dangier rijden uyt Angorien op dat heir van die Sarazijnen.

2. [Maillet] [T]Antost que millon dangler fut avec Valentin par dedens angorie ilz ne firent pas grant sejour. mais ordonnerent leurs batailles et a cinquante mille hommes saillirent de la cite. bannieres et estandars desployerent et mirent au vent
[Verdussen] Alsoo haest als den Hertogh Milion was ghecomen by Valentijn inde stadt van Angorien / sy en toefden niet langhe / zy ordonneerden haer battalie van vijftigh duysent mannen / ende zijn alsoo uyt die stadt ghekomen in een schoon ordonnantie met de Standaerden / Banieren ende Wimpelen.

3. [Maillet] et quant brandiffer en oyt les nouvelles il fist trompettes et clarons moult haultement sonner et ses batailles ordonna iusques a xxiiii. et quant elles furent ordonnees le roy brandiffer desmarcha acompaigne de xiiii. roys tous tenans de luy

[Verdussen] Als Brandesier dese tijdinghe hoorde / soo dede hy sijn Trompetten slaen / ende heeft sijn batalie gheordonneert wel van veertigh duysent mannen.

4. [Maillet] et les crestiens approcherent pour frapper dedens. mais tant estoient espes et drus rengez qui ny peurent entrer.

5. [Maillet] lors Valentin frappa dedens et mis en son poing la lance et sescrya haultement crestiens prenez couraige soyez tous ioyaulx

Daer begon eenen stercken strijdt, ende de Kerstenen zijn met al hun neerstigheydt na den standaert van Brandesier ghetreden, die by hem hadde den coningh Lucra met een groot gheselschap van Sarazijnen. ¹ De Kerstenen hebben de Sarazijnen seer scherpelijck bevochten, en zy hun beschermt. En om den standaert van Brandesier waren .L.^M mannen, die voor hun hielden groote stercke schilden, daer door ² de Kerstenen hun niet deeren mochten. ³

Doen quam daer den admirael van Calcidonien by een Francoys, die hem fel sloegh ende quetste hem seer. ⁴ Soo is hy voort gereden ende heeft een ander Francoys met een hamer gheslagen op sijnen helm met sulcker kracht dat hy hem 't hooft geklooft heeft. ⁵ Maer al eer hy wederom op kost komen, soo heeft hy 't selve sop ghesoopen. ⁶ Daer quam een joncker uyt Normandien den admirael te gemoedt ende sloegh den admirael doot voor de

---

1. [Maillet] et lors *commença* fiere bataille aupres de lestandart de brandiffer *qui* aupres de luy auoit lucar *puissamment* acompaigne.

[Verdussen] Ende daer begonst eenen stercken strijdt : ende die Kerstenen zijn met alle haerder neerstigheydt na den Standaert van Brandesier ghetreden / die by hem had den Coninck Lucra met groot gheselschap van Sarazijnen.

2. [Tekstkritiek] Bouman: voor – verbeterd op basis van Verdussen z.j.

3. [Maillet] *crestiens* assaillirent et *sarrasins* se deffendirent. car entour de leur estandart auoit .l. *mille hommes qui* deuant eulx tenoient *targes moult grandes* et fortes parquoy les *crestiens* peu greuer les pouoient.

[Verdussen] De Kerstenen hebben de Sarazijnen seer scherpelijck bevochten / ende de Sarazijnen hebben hen beschermt / om den Standaert van Brandesier waeren vijftigh duysent mannen die voor hen hielden groote stercke schilden / daer door dat de Kerstenen hun niet deiren en mochten /

4. [Maillet] *adonc* vng admiral *païen* seigneur de cassidoine vit vng francois *vaillant qui* moult de *sarrasins* greuoit et plusieurs mors abatoit.

[Verdussen] doen quam daer eenen Admirael van Cassodonien by eenen Francoys die hy self sloegh ende quetsten hem seer /

5. [Maillet] *si* ala celle part et le *crestien* dune hache frappa vng coup *si grant que* la teste en deux luy partit.

[Verdussen] ende is voorts getreden ende heeft eenen anderen Francoys met eenen hamer gheslagen op zijnen helm met sulcken kracht dat hy hem dat hooft ghecloven heeft /

6. [Maillet] *mais* deuant *son* retour il eut de tel pain soupe.

[Verdussen] maer eer hy wederom cost komen soo heeft hy 't selve sop ghesoopen.

Valentijn ende Oursson

voeten van Milioen d'Angler. ¹ Door sijn vromigheydt soo maeckten Milioen den joncker ridder ende seyde: "Denckt altoos om wel te doen!" ² En al de ghene die hun toonen alsoo ghy ghedaen hebt op desen dagh, die sal ick ridder slaen." ³ Daer door is daer gheweest menigh edelman, die daer zijn vromigheydt ghetoot heeft om de ridderschap te hebben. ⁴

Dese batalie duerde soo langhe dat de sonne op haer ondergaen was. ⁵ Maer als de Kerstenen saghen dat de Sarazijnen vertrecken wilden, soo zijn de Kerstenen hun nae ghevolght, waer door Brandesier en Lucra seer benaut waren. ⁶ Al den nacht duerde de

-
1. [Maillet] car vng moult vaillant escuier du pais de normendie dessus ladmiral arriua et deuant millon dangler luy a tollue la vie
[Verdussen] Daer quam eenen Joncker uyt Normandien den Admirael te gemoet ende sloegh den Admirael dootd voor de voeten van Milion Dangier /
  2. [Maillet] Et pour celle vaillance le fit millon dangler cheualier. a celle heure a dit a ses gens *penses* de bien ouurer.
[Verdussen] door zijn vromicheydt maeckte Milion den Joncker Ridder / ende seyde : denckt altijt om wel te doen
  3. [Maillet] Car si poure ny aura se vaillamment se porte que au iour duy ie ne face cheualier
[Verdussen] ende al de gene die hun toonen ghelijck ghy ghedaen hebt op desen dagh die sal ick Ridder slaen /
  4. [Maillet] tant en fist a ce iour *que* chascun prenoit couraige de bien faire pour auoir lacolee
[Verdussen] daer door is gheweest menich Edelman die daer ghetoot heeft zijn vromigheydt om den slag te hebben van de Broederlijcke Ridderschap /
  5. [Maillet] et en ce point dura la bataille *longuement que* le soleil commença a ob[s]curer et le iour a deliurer.
[Verdussen] dese batalie duerde seer lange / soo dat de Sonne op haer ondergaen was /
  6. [Maillet] mais pourtant *que* les *crestiens* veirent *que* paiens se vouloient retraire Valentin ne veult pas se retraire trop bien cuidoiēt sarrasins en leurs tentes retourner. Mais les crestiens furent au deuant dont brandiffer et lucar moult furent *empeschez*
[Verdussen] maer als de Kerstenen saghen dat de Sarazijnen vertrecken wilden / ende Valentijn en wilde niet vertrecken / maer de Sarazijnen meynden in haer tenten te vertrecken / soo zijn de Kerstenen nae ghevolght / waer door dat Brandesier ende Lucra seer benauwt waren /

batalie seer vervaerlijck. ¹ Daer wert groot vuyr aengheleyt tot allen kanten. ²

Als den dagh aenghekomen was, doen begost den strijdt aen beyde zijden. ³ Daer waren soo veel dooden dattet bloedt over 't velt liep als een fonteyne. ⁴

Men derf niet vraghen van Valentijns vromigheyt. ⁵ Hy stack hem in 't alder sorghelijckste van de batalie teghen der Sarazijnen danck, en Milioen volghde na Valentijn. ⁶ Die sloegh aen alle zijden man en peert ter aerden, soo dat geen Sarazijn soo stout en was, die Valentijn verwachten dorste. ⁷ Ende hy quam soo verre, dat hy by den standaert quam van Brandesier, ende daer sagh hy den admirael van Indien. ⁸ Die quam by Valentijn soo sterckelijck, dat hy hem sijn peert doorstack dattet doot ter aerden viel. ⁹

---

1. [Maillet] toute nuyt dura la bataille forte et tresmortelle

2. [Maillet] falloz et grans feuz estoient de toutes pars ardans et flamboyans
[Verdussen] daer wert groot vier aengheleyt aen alle canten /

3. [Maillet] et quant le iour fust cler plusfort recommenca chascun dune part et daultre
[Verdussen] als den dagh aenghecomen was / doen begonst den strijdt aen beyde zijden /

4. [Maillet] tant y eut de mors *que* le sang couroit aual *comme* les ruisseaux de fontaines
[Verdussen] daer waeren soo veel dooden dat het bloet over 't velt liep als een conduyte van een fonteyn /

5. [Maillet] Si ne fault pas demander de la proesse que fist adonc Valentin.
[Verdussen] men derft niet vraghen van Valentijns vromicheyt /

6. [Maillet] car au plus fort de la bataille malgre sarrasins se bouta et le duc millon frappa des esperons et apres luy ala.
[Verdussen] hy stack hem in't aldersorghelijckste van die batalie teghen de Sarazijnen danck / ende Milion volghde na Valentijn /

7. [Maillet] valentin de toutes pars abat *gens* et cheuaulx tant quil nya payen si plain de hardiesse qui *deuant* luy se trouue
[Verdussen] die sloegh aen alle zijden man ende peert ter aerden / daer was gheenen Sarazijn soo stout die Valentijn verwachten dorste /

8. [Maillet] et tant *auant* entra en la bataille *qui* vint au plus pres de lestandart brandiffer et lors veit ladmiral dinde
[Verdussen] ende quam soo verre dat hy by den Standaert quam van Brandesier / ende daer sagh hy den Admirael van Ingien /

9. [Maillet] et deuers luy sen vint si rudement que son cheual tua dessoubz luy.

Valentijn ende Oursson

Valentijn die licht te voet was, heeft hem van stonden aen opgherecht met sijn sweert inde handt ende sloegh aen alle zijden doot daer hy by komen mochte, ende riep met luyder stemmen: “Ghy kersten heeren, denckt om wel te doen!”¹

Maer hy en soude niet ontgaen hebben en haddet ghedaen Milioen d’Angler die de Sarazijnen dede scheyden als den wolf de schapen, ende alle deghene die hy voor hem vant, sloegh hy ter aerden.² Alsoo ontsette hy Valentijn ende leverde hem een peert.³

Als Valentijn weder opgheseten was, soo is hy uyt de batalie ghereden om hem wat te ververschen ende dranck eenen teugh wijns.⁴ Soo is hy weder ghekeert in het aldersterckste van den strijt.⁵

[Verdussen] ende quam by Valentijn seer sterckelijck dat hy hem zyn peert doot stack onder hem dattet doot ter aerden viel /

1. [Maillet] mais Valentin qui fut legier tantost sur piedz se leua et puis print lespee f[our]bie de toutes pars tue et abat sarrasins en criant haultement montioye et dieu reclamant.

[Verdussen] Valentijn die licht te voet was / heeft hem van stonden aen op-gerecht ; sijn sweert hebbende inde handt / ende sloegh aen alle zijden doot daer hy comen mochte / ende riep met luyder stemmen gy Kerstene Heeren / denckt om wel te doen

2. [Maillet] Mais iamais ne fust eschappe se ce neust este le duc millon qui payens espartit comme le loup fait les brebis et tous ceulx qui deuant luy treuue il abat et gette par terre

[Verdussen] maer hy en soude niet ontgaen hebben / en hadde ghedaen Milion die de Sarazijnen dede scheyden ghelijck den Wolf doet de Schapen / alle de gene die hy voor hem vondt sloegh hy ter aerden /

3. [Maillet] ainsi le secourut et cheual luy bailla.

[Verdussen] alsoo ontsette hy Valentijn ende leverde hem een peert /

4. [Maillet] Et quant Valentin fust remonte il se tira hors la bataille pour prendre vng peu dair. et but vne fois de vin que vng de ses gens luy presenta.

[Verdussen] als Valentijn weder opgheseten was / soo is hy uyt de batalie gereden om hem wat te ververschen / ende dronck eenen teughe wijns /

5. [Maillet] et puis retourna en lestour plus fort que pardeuant

[Verdussen] doen is hy weder ghekeert in’t aldersterckste van den strijt /

Als de maerschalck van Indien sagh dat hy het quaetste ¹ hadde, so dede hy al heymelijck sijn volck achterwaert treden in ² een valeye om hem te bat te beschermen. ³ Valentijn heeft dat voorsien en met Milioen d'Angler besloten, dat hy al heymelijck den maerschalck na reysen soude. ⁴ Alsoo wordet ghedaen. ⁵

Valentijn is met sijn volck na den maerschalck toegereyst ende zijn alsoo onder de Sarazijnen gekomen met so grooten moed, dat sy der heydenen batalie scheurden. ⁶ Ende Valentijn heeft den maerschalck, die hem meenden te bergen, soo grooten steeck ghegeven met sijn lancie dat man en peert ter aerden viel, maer hy was soo wel ghewapent dat hem de Kerstenen niet deeren en mochten. ⁷ Doen heeft hem Valentijn ghevangen ghenomen ende

---

1. [Tekstkritiek] Bouman: quartier

2. [Tekstkritiek] Bouman: en

3. [Maillet] et quant le mareschal de Inde veit que le meilleur nestoit pas pour eulx tout le plus secretement que il peut fist ses gens retraire et son estandart en vng petit val pour mieulx se tollir.

[Verdussen] ende als den Maerschalck van Jngien sagh dat hy quaetste hadde / soo dede hy sijn volck soo heymelijck achterwaert treden in een valeye om hem beter te beschermen.

4. [Maillet] bien le vit Valentin si le dist a millon dangler Lors appointerent que Valentin et ses gens sans grant bruyt demener iroient sur ledit mareschal
[Verdussen] Valentijn heeft dat voorsien ende heeft ghesproken met Milion ende daer sloten zy als dat Valentijn al heymelijck naer den Maerschalck reysen soude /

5. [Maillet] et ainsy fut la chose acomplie.

[Verdussen] alsoo wordet ghedaen.

6. [Maillet] Valentin et ses gens tirerent a celle part et frapperent sur les indois par telle hardiesse que de premiere entree leur bataille rompirent.

[Verdussen] Valentijn is met sijn volck nae den Maerschalck toe ghereyst / ende zijn onder de Sarazijnen ghecome met soo grooten moet dat zy de Heydenen haere batalie scheurden.

7. [Maillet] Lors Valentin auisa le mareschal *qui* bien sauuer se cuida sy frappa des esperons et tel coup de lance luy donna que cheual et homme a terre rua. Et crestiens saillirent dessus a maintz glaisues trenchans. mais il fut si bien arme que de premiere venue ne le peurent pas tuer.

[Verdussen] Valentijn heeft ghesien den Maerschalck die hem meynden te borghen / die heeft hy alsoo grooten steeck ghegeven met sijn lancie dat man ende peert ter aerden vielen / ende die Kerstenen sloeghen op hem maer hy was soo wel gewapent dat hem dat niet deeren en mocht /

Valentijn ende Oursson

vier ridders te bewaren gegeven. ¹ Ende doen werdender veel edel Sarazijnen omgebracht ende ghevangen, die Valentijn dede brengen in de stadt van Angorien en wel bewaren. ²

Doen bekende Brandesier ende Lucra datse 't quaetste hadden ende Brandesier seyde: "My en dunckt niet dat wy hun sullen moghen wederstaen ... ³ Niet dat wy hier te samen sullen verslaghen blijven. ⁴ Mijn opinie is dat wy nu vertrecken souden in ons lant. ⁵ Soo mogen wy op een ander tijt weder komen met meer volcks van wapenen." ⁶

"By Mahon," seyde Lucra, "ghy seght waer, want wy 't meestendeel van ons volck verloren hebben. ⁷ Ende laet ons van stonden aen reysen sonder langher toeven, want 't is beter in tijdt wijcken dan te sterven!" ⁸

---

1. [Maillet] mais fut prins tout vif et baille a Valentin qui le liura en garde a quatre cheualiers.

[Verdussen] doen heeft hem Valentijn ghevanghen genomen ende heeft hem te bewaren gegeven vier Ridders /

2. [Maillet] Et furent ainsi a ceste heure les Indois desconfis par le vaillant cheualier Valentin et fut la premiere bataille qui ce iour fust desconfite. maintz riches prisonniers ilz furent a ce iour prins. lesquelz Valentin enuoya dedens angorie et commanda seurement les garder.

[Verdussen] ende doen werden de Sarazijnen op de selfde ure verwonnen by Valentijn [/] daer was de eerste batalie die op dien dagh gevallen was / daer werdt menighen Edelen Sarazijn ghevanghen die Valentijn dede brengen in de stadt van Angorien / ende beval datmense wel bewaeren soude.

3. [Maillet] Or cogneurent tantost Brandiffer et Lucar que le pire estoit pour eulx. par mahon dit brandiffer ie ne puis auiser ne trouuer maniere *comme nous* puissons icy *contre crestiens* resister

4. [Maillet] et si me doute fort *que* ycy mourir ne *nous conuiengne*.

5. [Maillet] si seroye de oppinion que pour ceste fois nous tenissons a tant. et retourner en nostre pays.

6. [Maillet] Si pourrons vne aultre fois a plus grans gens reuenir.

7. [Maillet] Par mahon dist lucar vous dites verite. car nous auons ia perdu des meilleurs de noz gens

8. [Maillet] *retournons sans* plus demourer icy. car il vault mieulx a *temps* fuir *que* mourir pour trop demourer.

Alsoo is hunnen raedt ghesloten, ende deden hun standaerden, banieren ende wimpels op doen, ende seyde tot hun volck dat een yegelijck hem selven salveren soude, so hy best mocht. ¹

Doen namen de Sarazijnen de vlucht na de haven, ende de Kerstenen vervolghdense, dootslaende al datse vonden sonder eenige weer te doen. ² Ende daer bleven soo veel Sarazijnen dat met den coningh Brandesier ende Lucra niet meer schepe en quam dan hondert mannen. ³

Na datse al de Sarazijnen verslagen hadden, soo zijn de Kerstenen in de tenten ghegaen, daer sy soo grooten schat vonden datse allegader rijck weder ghekeert zijn in de stadt van Angorien om hun te rusten, want zy seer vermoeyt waren. ⁴

---

1. [Maillet] ainsy fut par eulx le conseil prins et firent ploier lestandart et bannieres et ont dit a leurs gens. sauue soy *qui* pourra

2. [Maillet] paiens ont prins la fuitte vers le port de mer. et crestiens vont apres abatant et tuant sans nulle aultre deffence. car gens *qui* sont en fuytte sont a demy desconfis

[Verdussen] Daer naemen die Sarazijnen de vlucht nae die haven toe / ende de Kerstenen zijn hun na gevolght al slaende / ende dooden al dat sy vonden sonder eenige weer te doen / wat volck dat in't wijcken was dat bleef daer meestendeel doodt /

3. [Maillet] et tant demoura par les champs de payens *que* avec brandiffer et lucra nen monta *que* cent a leur retourner.

[Verdussen] veel Sarazijnen die met den Coninck Brandesier ende Lucra niet meer te schepe en quamen dan hondert mannen.

4. [Maillet] et apres la desconfiture des payens crestiens entrerent par les tentes et adonc furent tous riches. puis alerent en angorie eulx reposer. car las et traueillez estoient.

[Verdussen] Ende naer desen dat zy alle die Sarazijnen verslaghen hadden / soo zijn de Kerstenen in die tenten ghegaen / daer zy soo grooten schadt vonden dat zy allegader rijck gheworden zijn / daer nae soo zijn zy ghegaen in die stadt van Angorien om hun te rusten / wantse seer vermoeyt waren /

Valentijn ende Oursson

's Anderdaeghs soo lieten de Kerstenen hun dooden begraven
ende danckten Godt over de victorie hun verleent. ¹

---

1. [Maillet] lendemain firent les mors enseuelir et pour eulx dieu prier ainsy quilz estoient tenus.

[Verdussen] 't sanderdaeghs lieten de Kerstenen haer dooden begraven / soo't gewoonelijck was van doen ende lieten Vigilien ende Missen singhen als daer toebehoort.

Colofon

Kritische synoptische studie-editie

van de druk van Jan Jacobszoon Bouman, Amsterdam 1657 (Sint Petersburg, SSSPL: 6.10.3.3), met daarin verwerkt de druk van Hieronymus Verdussen jr., Antwerpen ca. 1684-1713 (Boston Massachusetts, Houghton Library, 27283.48.4) en die van Jacques Maillet, Lyon 1489 (Paris, BnF, RES Y2 82).

bezorgd door dr. Willem Kuiper,
Leerstoelgroep Historische Nederlandse Letterkunde UvA

Amsterdam 2012

Bibliotheek van Middelnederlandse Letterkunde
<http://cf.hum.uva.nl/dsp/scriptamanent/bml/bmlindex.htm>

